

ZILELE CULTURII IDIȘ LA BUCUREȘTI

10-12 aprilie 2005

IDIȘUL - MOȘTENIRE SPIRITUALĂ

Timp de trei zile (10-12 aprilie a.c.), Teatrul Evreiesc de Stat și Colegiul „Noua Europă” au fost gazdele spectacolelor și dezbaterilor despre limba și cultura idiș; implicit, despre istoria evreilor europeni așkenazi, din Evul Mediu până la mijlocul secolului XX, vorbitori și, în ultimele secole, creatori de cultură idiș. Evenimentul a fost organizat de Ambasada Austriei la București, Forumul Cultural Austriac, în parteneriat cu F.C.E.R., T.E.S., Institutul Cultural Român, Asociația Ecumenică a Academicilor și Centrelor Laice din Europa, Biroul Consilierului pentru Europa de Est din România. Semnificativ a fost faptul că prologul Simpozionului a fost „Moștenirea lui Goldfaden”, documentarul - prezentat înaintea spectacolului, în regia lui Radu Gabrea și scenariul lui Manase Radnev - care pune în ecuație principalele date suflate ale idișului, *limbă care te învață cum să trăiești cu demnitate și curaj în fața potrivnicilor existenței*. „Sonata Kreutzer”, de Iacob Gordin, a fost un spectacol de zile mari, cu actori pe măsură. În foaier - o expoziție de fotografie artistică despre viața evreiască postbelică din România. În rândurile publicului - E.S. Rodica Radian Gordon, ambasadorul Israelului în România, Zsehránsky Istvan, director în D.R.I., lideri ai F.C.E.R. și C.E.B., parlamentari, diplomați. Prefața evenimentului a fost semnată de organizatori. (Publicăm extrase).

Av. IULIAN SORIN,
președinte interimar
al F.C.E.R.

[...] Limba idiș este un imens tezaur de cultură al evreimii europene, în care personalități de prim rang ale culturii evreiești au creat opere nemuritoare. Nădăduim că aceste valori nu vor pieri, chiar dacă parcurgem un traseu în care idișul nu mai este atât de frecvent întrebuințat. În perioada interbelică, majoritatea populației evreiești din România vorbea limba idiș, îndeosebi, în Moldova, Maramureș, Basarabia și Bucovina [...]. Și nu este de mirare, câtă vreme 165 de școli evreiești activau pe cuprinsul României, ceea ce însemna 165 de izvoare ale limbii și culturii idiș. După catastrofa Holocaustului, în '46-'47, mai funcționau în România 69 de școli evreiești. După reforma învățământului, din 1948, nu a mai existat nici o școală evreiască. Evident, acest fapt a constituit o primă și masivă închidere de izvoare pentru alimentarea limbii idiș. Sub presiunile care s-au exercitat dinafara și dinlăuntru României, la mijlocul anului de

**T.E.S. și Editura Kriterion
au contribuit activ la
menținerea nestinsă a flăcării
culturii idiș în România**

învățământ 1948-1949, în ianuarie 1949, sunt redeschise patru școli. Și, la trei luni distanță, în martie '49, Radio România introduce o emisiune în limba idiș. Aceasta demonstrează, pe de-o parte, faptul că avea un public cărui să se adreseze. Dar, în același timp, se urmărea și aspectul propagandistic: prezentarea, în străinătate, a tratamentului ce se aplică evreilor din România. Cu timpul, însă, cele patru școli au dispărut; ca și emisiunea în limba idiș. Iar emisiunea radiofonică a rămas numai la secția pentru străinătate. Este de prisos să vorbim că întreaga greutate a menținerii, dezvoltării și, dacă vreți, a popularizării limbii idiș i-a revenit Teatrului Evreiesc de Stat, care s-a achitat cu cinste de această misiune [...]. Flacăra limbii și culturii idiș a continuat să rămână aprinsă și datorită scriitorilor de limbă idiș ale căror cărți au fost publicate de Editura Kriterion. Amintesc doar câțiva: Israil Bercovici, Wolf Tamburu, Leo Schadach ș.a. Sunt încă multe de spus despre ce a însemnat limba idiș în cultura evreilor și despre prezența ei în România, dar aceasta va face obiectul simpozionului [...].

Simpozionul (moderator - Tillo Krausse) a fost, în prima zi, o adevărată expediție în universul idiș, din unghi lingvistic (Iacob Schleicher, Viena); socio-politic israelian (dr. Avrom Nowersztern, Universitatea Ebraică, Ierusalim); de istorie a teatrului (dr. Brigitte Daling, Viena); de istorie literară în spațiul est-european, pigmentate cu studii de caz și lecturi în idiș (un fragment din *Tevie Lăptarul*, de Șalom Alehem, și poeme de Ițic Manger (dr. Helen Beer - Londra; dr. Armin Eidherr - Salzburg).

A doua zi a fost dedicată *ideologiei legată de idiș*: discreditat în momentul Haskalei, când integraționismul făcea ca, în mediile culte, copiii să fie educați în limba țării respective și în limbile de circulație ale timpului. Paradoxal, din rândul *maskilim*-ilor s-au ridicat mari creatori de literatură idiș (dr. Armin Eidherr). Și înainte și imediat după '44, în România, idișul a fost folosit în scopuri propagandistice de intelectualii de stânga și, ulterior, de comuniști, împotriva ebraicii, promovată de sioniști (dr. Hary Kuller). Mediul cultural idiș postbelic, imbinat cu pagini de memorialistică, a fost evocat de dr. Miriam Bercovici, soția unuia dintre animatorii și creatorii de mare valoare în cultura idiș din România, Israil Bercovici. Idișul a fost mijloc de rezistență spirituală în anii Holocaustului (dr. Lya Benjamin). *Tezaurul culturii idiș poate fi conservat prin: editare de cărți, cum a făcut-o Kriterion-ul în anii postbelici (Elena Diatcu); traduceri (Anton Celaru); prin contemporaneizare a clasicii (Harry Eliad). De altfel, musicalul după Șalom Alehem, Vânătorii de haloimás, care a încheiat evenimentul, a confirmat-o indubitabil.*

**Idișul-
istorie,
idișul
din suflet,
idișul
cu alte
înfățișări**

IULIA DELEANU

HARRY ELIAD,
directorul T.E.S.

**Teatrul
evreiesc -
speranță
și mijloc
de cunoaștere**

Din cele 6.000 de limbi ale prezentului, 3.000 sunt pe cale de dispariție. 25 de dialecte dispar în fiecare an în lume. Este necesar ca limbile pe cale de dispariție să fie conservate și există foruri internaționale care fac tot posibilul în această direcție. O limbă care moare reprezintă soarta unei minorități, este rezultatul contactului cu cultura majoritară, al contextului sociopolitic [...]. Și trebuie amintit că, o dată cu cele șase milioane de evrei europeni, naștiții au ucis și limba pe care ei o vorbeau: idișul [...]. Teatrul evreiesc a rămas să dea speranță oamenilor care mai vorbesc sau numai înțeleg idișul și, totodată, să fie un mijloc de cunoaștere a culturii idiș pentru cei interesați [...].

RAINER SCHUBERT,
atașat cultural al Ambasadei Austriei

**O importantă cultură
readusă în atenție**

[...] Zilele Culturii Idiș la București au fost organizate din dorința de mai bună cunoaștere a unei importante culturi, din păcate, aflate, azi, în amurg. Prin film, teatru, dezbateri vom încerca să v-o readucem în atenție. Mulțumim tuturor celor care au contribuit la realizarea acestei manifestări.

TILLO KRAUSSE,
consultant al Asociației
Ecumenice și Centrelor
Laice din Europa

**Omagiu, reflecție, grijă
pentru moștenirea culturii idiș**

[...] Zilele Culturii Idiș la București doresc să omagieze această cultură, să reflecte asupra ei, să găsească modalități de a-i transmite moștenirea viitorimii. Înainte de Holocaust, zece milioane de oameni vorbeau idiș. Peste o jumătate de milion - în România. Era o limbă care se vorbea din centrul Europei până în țările baltice. Această limbă, provenind, în bună parte, din germană, a cunoscut o dezvoltare puternică, a avut diverse dialecte și este strâns legată de moștenirea evreilor așkenazimi, cu o contribuție majoră în cultura europeană [...].

**Editura
Hasefer,
prezentă
în revista
austriacă
„David”**

Revista culturală „David”, nr. 63, editată de Comunitatea Evreilor din Austria, publică un amplu interviu cu prof. Alexandru Singer, directorul Editurii Hasefer. Realizat la Târgul de Carte de la Ierusalim, de către Claus Stephani, interviul, intitulat „Cartea - o «armă» a evreimii”, prezintă pe larg istoria editurii, inițiată de acad. Nicolae Cajal z.l., producția editorială în cei 15 ani

de existență, cu accent pe ultimul deceniu, când directorul editurii a fost Zigu Ornea z.l. De asemenea, este descrisă cariera prof. Singer, care este, de fapt, „drumul parcurs de un evreu din Est”, așa cum s-a autocaracterizat interviuevatul. În context se fac referiri și la istoria evreilor din România și efectele Holocaustului asupra acestei comunități. O altă referire la o personalitate de origine română în această publicație este articolul „Joseph Schmidt. Un portret al Caruso-ului radioului”, de Diana Carmen Albu, o amplă biografie a marelui cântăreț. Revista mai cuprinde articole despre istoria evreilor din Austria superioară, despre sinagogile și casele de rugăciuni din această regiune, care au funcționat până în 1938, și despre mai multe manifestări culturale evreiești - Festivalul Filmului Evreiesc de la Viena și prezentarea pe scena Operei din Viena și a altor teatre muzicale austriece a creațiilor unor compozitori evrei, interzise în timpul regimului nazist.

Realitatea israeliană în viziunea liceenilor

Ministerul de Externe israelian a inițiat, recent, un proiect prin care elevi de liceu sunt trimiși în diverse țări pentru a prezenta situația reală din această țară. Israelul apare cel mai adesea în jurnalele de știri ca un stat ai cărui cetățeni se află în continuă tensiune, ca un teatru de război și terorism. Mesajul elevilor, transmis în peste 20 de țări, este că în singura democrație din Orientul Mijlociu există o viață normală, un tineret cu aspirații ca ale tuturor de aceeași vârstă - o generație care se bucură de muzică, sport, divertisment.

Avihai Parizade și Daniel Beiski, ambii în vârstă de 17 ani, au întreprins, recent, un tur de forță în licee din București, Oradea, Timișoara și Cluj. Ei s-au întâlnit, cu acest prilej, cu cei de aceeași vârstă cu ei, au discutat, fără vreun tabu, despre tot ceea ce înseamnă Israel și iudaism. Pentru tinerii români a fost un prilej excepțional de a lua contact cu o cultură, religie și viață socială despre care știu foarte puțin și care sunt total diferite de realitatea pe care ei o cunosc. Primiți și îndrumați în România de Ambasada Statului Israel, mai precis de vice-ambasadorul Sandra Simovici-Atar, tinerii israelieni au creat o prezentare video, susținută cu umor și dezinvoltură, care a suscitat un interes constant în fiecare liceu unde au poposit. Dovada clară a acestui fapt este că, doar după câteva zile, poșta lor electronică a fost blocată de multitudinea de mesaje primite din partea colegilor din România.

Un fapt inedit pentru elevii din România a fost ascendența celor doi tineri care și-au început expunerea întrebându-i pe elevi de unde provin familiile lor. Cum era de așteptat, cei mai mulți au afirmat că din România.

Spre deosebire de aceștia, părinții lui Avihai Parizade provin din Iran (tatăl) și Statele Unite (mama). Daniel Beiski vine dintr-o cu totul altă realitate, toți bunicii fiind din Polonia, supraviețuitori ai Holocaustului. Această imensă diversitate culturală, ilustrată prin cele două exemple, este prima caracteristică israeliană pe care au pus accentul cei doi tineri. Expunerea lor, întreruptă de foarte multe întrebări („Puteți să ne

întrerupeți oricând, noi nu suntem politicoși, suntem israelieni!” - au afirmat ei), a atins geografia și așezarea geopolitică a acestei țări, viața tinerilor și a celor vârstnici, principalele probleme (lipsa apei și „vecinii”), orașele importante, vegetația, importanța Ierusalimului pentru cele trei religii monoteiste.

Un moment important al vizitei celor doi tineri l-a reprezentat întâlnirea cu membrii comunităților evreiești. Ei au participat la slujbele religioase și au avut activități împreună cu tinerii din aceste obști. La Timișoara, au prezentat o expunere în fața tinerilor din comunitate și au dialogat despre toate subiectele ce îi interesau pe aceștia: evreii din Iran, azi; sursele de apă ale Israelului; gradul de religiozitate al tinerilor și multe alte teme la fel de incitante.

După ce s-au întâlnit cu peste 500 de liceeni din România, cei doi tineri israelieni au avut numai cuvinte de laudă la adresa gazdelor lor. „Ne-a impresionat căldura pe care am perceput-o din partea profesorilor și, în primul rând, a elevilor români” - ne-a spus Daniel, iar Avi a adăugat, foarte sigur de afirmația sa: „Sunt convins că o să ne mai întoarcem în această țară. Pentru mine a fost o experiență care îmi va folosi în viitor”.

LUCIANA FRIEDMANN